

VELIČINA PRIVREDNOG DRUŠTVA KAO DETERMINANTA FINANSIJSKOG REZULTATA

Ljubiša Ševkušić

Ekonomska škola, Zvornik, Republika Srpska - BiH

Korespondencija: ljubisasevkusic@vahoo.com

Pregledni rad

Primljeno: 13.08.2020; Prihvaćeno: 01.11.2020

Rezime: U raznim studijama vršena su ispitivanja determinanti koje značajno određuju finansijski rezultat preduzeća. Vrlo često kao determinanta finansijskog rezultata navodi se veličina preduzeća. Međutim, rezultati istraživanja autora širom sveta nisu jednobrazni, pa tako imamo tvrdnje da veličina preduzeća pozitivno utiče na finansijski rezultat, veličina preduzeća negativno utiče na finansijski rezultat i istraživanja koja apostrofiraju nepostojanje uticaja veličine preduzeća na finansijski rezultat. U skladu s tim, osnovni cilj rada jeste da se primenom naučnih metoda kroz empirijsko istraživanje ispita da li je veličina preduzeća determinanta finansijskog rezultata preduzeća u Srbiji. Rezultati istraživanja pokazuju da postoji statistički značajna povezanost između veličine preduzeća i finansijskog rezultata, odnosno da su velika preduzeća realnog sektora profitabilnija u poređenju sa manjim preduzećima.

Ključne reči: veličina, preduzeće, finansijski rezultat

Uvod

Obično se veličina preduzeća izražava brojem zaposlenih, visinom ukupnog prihoda, visinom sredstava kojim raspolaže, visinom profita i slično. Knežević [2015, 61] pod veličinom preduzeća definiše veličinu i različitost proizvodnih kapaciteta i sposobnost preduzeća da istovremeno pruži klijentima ili

potrošačima različite usluge ili proizvode. Takođe ističe da se obično smatra da su veća preduzeća profitabilnija u poređenju sa manjim preduzećima, prevashodno zbog ekonomije obima. Ekonomija obima podrazumeva da se povećanjem broja proizvoda ili povećanjem broja različitih proizvoda smanjuje prosečna cena koštanja proizvoda. Ekonomija obima se ostvaruje

ukoliko postoje uštede troškova kao rezultat proizvodnih procesa u kojima različiti proizvodi mogu da dele ista proizvodna postrojenja. U tom smislu, ukoliko uvođenje različitih proizvoda ili usluga ne podrazumeva povećanje fiksnih troškova, dolazi do smanjenja po jedinici proizvoda i do finansijskih prednosti poznatih pod nazivom ekonomija obima. U cilju donošenja ispravnih poslovnih odluka, od kojih zavisi uspešnost i dalji razvoj preduzeća za menadžment je veoma bitno da raspolaze informacijama o odnosu između veličine preduzeća i finansijskog rezultata. Pregledom dosadašnjih istraživanja uočavaju se različiti zaključci, odnosno nejedinstvo istraživača u pogledu tumačenja uticaja veličine privrednog društva na finansijski rezultat. Tako imamo studije koje ističu postojanje njihove pozitivne veze, studije koje ukazuju na negativnu vezu i studije koje prikazuju nepostojanje veze. Pozitivnu vezu između veličine i profitabilnosti komercijalnih banaka Šri Lanke utvrdili su Velnampy i Nimalathan [2010, 99]. Bhutta i Hasan [2013, 23] takođe su utvrdili postojanje pozitivne povezanosti između veličine preduzeća i njegove profitabilnosti. Da veća i likvidnija preduzeća ostvaruju veću profitabilnost zaključuje u svom radu i Denčić-Mihajlov [2014, 32]. Istražujući rezultate poslovanja proiz-

vodnih preduzeća koja su kotirana na Istanbulskoj berzi, Isik i dr. [2017, 307] došli su do saznanja da postoji značajna pozitivna veza između veličine i njihove profitabilnosti. Negativan uticaj veličine preduzeća na profitabilnost u finansijskom sektoru apostrofiraju Amato i Burson [2007, 80]. Analizirajući faktore koji utiču na uspešnost poslovanja preduzeća koja posluju u Vijetnamu, Banchuenvijit [2012] ističe postojanje pozitivne veze između ukupne prodaje i profitabilnosti preduzeća, ali i negativnu vezu između veličine preduzeća i profitabilnosti. Da ne postoji veza između veličine i profitabilnosti preduzeća ističu u svom radu Amarjit i dr. [2010]. Do takvog rezultata došli su i Nireesh i Velnampy [2014] prateći rezultate proizvodnih preduzeća Šri Lanke. Istražujući odnos između veličine preduzeća i profitabilnosti preduzeća na Islandu, Jonsson [2007, 44] došao je do zaključka da ne postoji statistički značajna veza između ovih kategorija, bez obzira na pokazatelje kojima se oni mere. Rasvetljavanje odnosa između ovih kategorija na nivou realnog sektora privrede Srbije, predstavlja suštinu istraživačkih napora u ovom radu.

1. Materijal i metod rada

U skladu sa osnovnim ciljem rada u istraživanju je za ispitivanje razlika u uspešnosti između mikro,

malih, srednjih i velikih preduzeća primenjena neparametarska tehnika Kruskal-Volisonov test. Ovaj test služi za poređenje rezultata neke neprekidne promenjive sa tri ili više grupa. Alternativa je jednofaktorskoj analizi varijanse različitih grupa i primenjuje se kada nisu ispunjene opšte pretpostavke za njenu primenu. Inače, korišćenje neparametarskih tehnika se preporučuje kod malih uzoraka ($N < 30$). Pored ovog metoda u istraživanju su primenjeni metod analize i sinteze. Zavisna promenjiva je neto rezultat poslovanja, a nezavisna je veličina preduzeća i ona sadrži četiri nivoa odnosno grupe. Istraživanje obuhvata šestogodišnji period (2014-2019), i u njemu su inkorporirana sva privredna društva realnog sektora Srbije koja su predala finansijske izveštaje Agenciji za privredne registre (APR). Podaci su preuzeti iz zvaničnih zbirnih bilansa (bilansa stanja i bilansa uspeha), koje objavljuje ova agencija. Kategorizacija privrednih društava obavljena je u skladu sa Aktom o razvrstavanju na: mikro, mala, srednja i velika. Za potrebe analize korišćen je statistički softverski paket SPSS 26.

2. Rezultati istraživanja i diskusija

Ukupan broj privrednih društava realnog sektora Srbije za posmatrani šestogodišnji period povećao

se za oko 12%. Najmanji broj zabeležen je u 2014., a najveći u 2018. godini (Tabela 1). Ukoliko posmatramo broj privrednih društava po grupama preduzeća uočavamo da u privredi Srbije dominiraju mikro i mala preduzeća, dok je znatno manja zastupljenost srednjih i velikih preduzeća. Dakle, mikro i mala preduzeća su najvećim delom nosioci privredne aktivnosti. Svakako ovde ne treba zanemariti ulogu velikih, a posebno srednjih preduzeća. U skladu s tim Pavlović [2009, 42] apostrofira da pored malih preduzeća svoju ekspanziju doživljavaju i srednja preduzeća. Takođe, ističe da se mala i srednja preduzeća vrlo uspešno uključuju u savremenu globalizaciju poslovanja i u obavljanju svoje delatnosti pokazuju visok stepen inovativnosti i fleksibilnosti, a dobijaju sve značajniju ulogu i u međunarodnoj razmeni. Mala i srednja preduzeća su motor ekonomskog razvoja. Ona povećavaju stepen i obim korišćenja novih resursa jedne privrede, uz visok stepen fleksibilnosti i adaptivnosti novim tržišnim i drugim uslovima. Promovišu privatnu svojinu i preduzetničke veštine. Razvoj malih i srednjih preduzeća omogućava: povećanje društvenog proizvoda, povećanje privrednih subjekata, kreiranje novih radnih mesta, podizanje životnog standarda, supstituciju uvoza i veću izvoznu konkurentnost domaće pri-

vrede [Ožegović & Pavlović, 2012, 83].

Najčešći problemi sa kojima se susreću ova preduzeća mogu se klasifikovati u tri osnovne kategorije: [Obradović, 2019, 213]

- Eksterni problemi: nedostatak osnivačkog kapitala i finansijskih resursa za dalje poslovanje, nesigurno i nedovoljno tržište.
- Interni problemi: nedovoljna informisanost i neažurnost poslovnih i drugih informacija

bitnih za poslovanje i razvoj, nedovoljno stručno planiranje, nedovoljno sagledavanje mogućnosti razvoja i poslovanja i sprečavanje nastanka potencijalnih problema, nedovoljno angažovanje stručnih lica, slaba povezanost sa istraživačko-razvojnim institucijama i korišćenje znanja i informacija.

- Psihološki faktori: često preceњene sopstvene mogućnosti, podrška nosiocu posla, porodična stabilnost itd.

Tabela 1. Broj privrednih društava prema veličini (2014-2019)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Velika	327	309	305	318	392	417
Srednja	1.191	1.204	1.267	1.301	1.387	1.493
Mala	8.706	8.665	9.169	9.512	10.387	10.968
Mikro	82.371	82.646	89.168	89.881	93.689	91.609
Ukupno	92.595	92.824	99.909	101.012	105.855	104.487

Izvor: Izrada autora na bazi podataka APR

Pored opstanka na tržištu koji je sa procesom globalizacije postao kompleksniji i zahtevniji, za privredna društva vrlo važno je kontinuelno uspešno poslovanje, odnosno poslovanje sa dobitkom. Dobitak se ostvaruje ukoliko su ukupni prihodi veći od ukupnih rashoda preduzeća. Kada su u pitanju preduzeća u Srbiji za posmatrani period, nega-

tivne rezultate konstantno beleže mikro, za razliku od malih preduzeća koja redovno iskazuju pozitivan finansijski rezultat (Tabela 2). Ukoliko posmatramo finansijske rezultate za srednja i velika preduzeća u analiziranom vremenskom intervalu, uočavamo da su obe grupe preduzeća pozitivno poslovale, osim u 2014. godini.

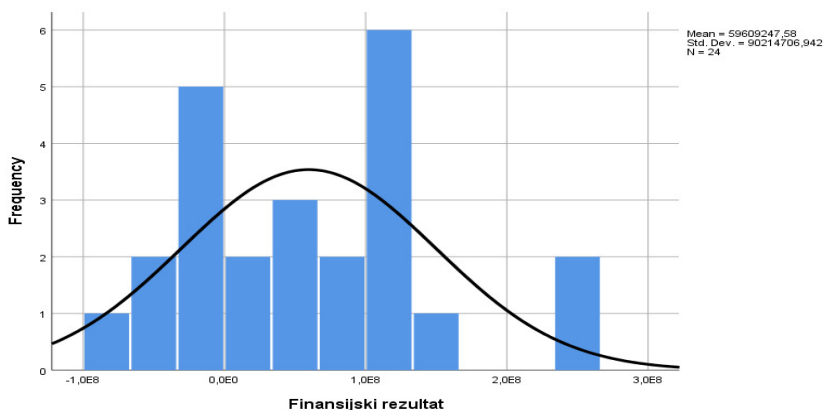
Tabela 2. Finansijski rezultat preduzeća prema veličini (2014-2019)
iznosi u 000 RSD

	Velika	Srednja	Mala	Mikro	Ukupno
2014	-8,263,313	-10,394,049	24,408,415	-63,999,083	-39,590,668
2015	11,052,182	35,761,781	59,393,073	-26,574,830	3,281,243
2016	114,480,139	62,129,708	77,606,717	-47,484,550	30,122,167
2017	253,243,050	84,077,655	119,813,713	-19,954,315	99,859,398
2018	260,878,998	103,451,209	103,826,563	-19,700,771	84,125,792
2019	163,375,877	117,244,241	116,641,696	-6,022,343	110,619,353

Izvor: Obrada autora na osnovu podataka APR

S obzirom da se u istraživanju vrši makrofinansijska analiza, ne treba zanemariti činjenicu da u svim grupama preduzeća svakako postoje i ona koja imaju ozbiljne probleme u poslovanju, odnosno koja najčešće posluju sa gubicima. Posebno teška situacija je u preduzećima kod kojih visina gubitka preraste vrednost kapitala. Računovodstveno posmatrano gubitak iznad visine kapitala nesumnjivo pokazuje da je finansijski položaj preduzeća loš, jer su ukupne obaveze veće od imovine preduzeća.

U finansijskom pogledu za preduzeće koje je iskazalo gubitak iznad visine kapitala kaže se da je nesolventno odnosno prezaduženo, te da svojom celokupnom imovinom ne može izmiriti ukupne obaveze. [Piljić & Kalić, 2015, 13] S obzirom da zavisna promenjiva nema normalnu distribuciju podataka (Slika 1), a što je jedna od osnovnih pretpostavki za primenu jednofaktorske analize varijanse (*ANOVA*) u istraživanju se primenjuje neparametarska tehnika Kruskal-Voliso test (Tabela 3).

Slika 1. Histogram normalnosti raspodele zavisne promenljive

Ključne vrednosti koje treba posmatrati u izlaznom rezultatu kod Kruskal-Volisovog testa su: vrednost pokazatelja hi-kvadrat (Chi-Square), broj stepeni slobode (df) i nivo značajnosti (Asymp. Sig.). Ukoliko je nivo značajnosti manji od 0,05 može se zaključiti da je razlika neprekidne promenljive između grupa značajna. Zatim treba pogledati srednju vrednost ranga (*Mean Rank*), pa tako prome-

njiva sa najvećim rangom ima najveću vrednost neprekidne promenljive. [Pallant, 2007, 229] S obzirom da je u posmatranom slučaju nivo značajnosti znatno manji od 0,05 ($\chi^2=10,22$, Asymp.Sig=0,017) možemo nesumnjivo zaključiti da postoji statistički značajna razlika u finansijskom rezultatu kada su u pitanju različite grupe preduzeća.

Tabela 3. Kruskal-Volis test

Kruskal-Wallis H	10,220
df	3
Asymp. Sig.	0,017

Izvor: Obrada autora

Najveću srednju vrednost ranga imaju velika preduzeća, zatim mala i srednja, dok je ona najmanja kod mikro preduzeća (Tabela 4). Istim redosledom preduzeća se rangiraju i na osnovu vrednosti njihove medijane. U vezi s tim, možemo

konstatovati da velika preduzeća ostvaruju bolje poslovne rezultate, odnosno da su veća preduzeća profitabilnija u poređenju sa manjim preduzećima. Pored toga, sumarni zaključak je da veličina preduzeća utiče na finansijski rezultat.

Tabela 4. Srednja vrednost ranga i medijana po grupama preduzeća

	Veličina preduzeća	N	Mean Rank	Median
Finansijski rezultat	Mikro	6	4,67	-23.264.572,50
	Malo	6	15,50	90.716.640,00
	Srednje	6	13,67	73.103.681,50
	Veliko	6	16,17	138.928.008,00
	Total	24		60.761.390,50

Izvor: Obrada autora

Rezultati istraživanja delimično se poklapaju sa rezultatom do kojeg su došli Tomašević i dr. [2019] analizirajući poljoprivredna preduzeća u Srbiji i u potpunosti se poklapaju sa rezultatima istraživanja koja su sproveli Tomašević [2020], Knežević [2015], Zaid et al. [2014], Dogan [2013], Pervan i dr. [2012].

Zaključak

Imperativ svakog preduzeća, bez obzira na njegovu veličinu i delatnost kojom se bavi jeste uspešno poslovanje, odnosno poslovanje sa dobitkom. To predstavlja osnov za njegov dalji rast i razvoj. S tim u vezi istraživanje u ovom radu sprovedeno je sa ciljem da se rasvetli da li veličina preduzeća determiniše njegov poslovni uspeh, odnosno da li su veća preduzeća

poslovno uspešnija i profitabilnija u poređenju sa manjim preduzećima. U istraživanju su primenjeni zbirni podaci za sva preduzeća realnog sektora Srbije u šestogodišnjem vremenskom razdoblju (2014-2019), a razvrstavanje preduzeća prema veličini obavljeno je na bazi metodologije koja je definisana Zakonom o računovodstvu i reviziji o načinu razvrstavanja preduzeća u Republici Srbiji. Za praćenje uspešnosti preduzeća upotrebljen je njihov finansijski rezultat (neto dobitak ili gubitak). Rezultati istraživanja nedvosmisleno pokazuju da postoji statistički značajna razlika u uspešnosti između preduzeća shodno njihovoj veličini, odnosno da veća preduzeća ostvaruju bolje poslovne rezultate.

Reference

- Amato, L.H. & Burson, T.E. (2007). The effects of firm size on profit rates in the financial services, *Journal of Economics and Economic Education Research*, Vol. 8, no. 1, pp. 67 - 81.
- Amarjit et al. (2010). Relationship between working capital management and profitability: Evidence from the United States, *Business and Economics Journal*, Vol. 10, pp. 1-9.
- Banchuenvijit, W. (2012). Determinants of firm performance of Vietnam listed companies, *Academic and Business Research Institute [Online]*
- Bhutta, N.T. & Hasan, A. (2013). Impact of firm specific factors on profitability of firms in food sector, *Open Journal of Accounting*, Vol. 2, no. 2, pp. 19- 25.
- Denčić-Mihajlov, K. (2014). Profitability during the financial crisis - evidence from the regulated capital market in Serbia, *South-Eastern Europe Journal of Economics*, Vol. 12, no. 1, pp. 7-33.
- Dogan, M. (2013). Does firm size affect the firm profitability? Evidence from Turkey, *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol. 4, no. 4, pp. 53- 59.
- Isik et al. (2017). The effect of firm size on profitability: evidence from turkish *manufacturing* sector, *Journal of Business Economics and Finance*, 6 (4), pp. 301-308.
- Jonsson, B. (2007). Does the size matter? The relationship between size and profitability of Icelandic firms, *Bifrost Journal of Social Science*, vol. 1, pp. 43- 55.
- Knežević A. (2015). Primena panel modela u identifikovanju faktora uspešnosti poslovanja proizvodnih preduzeća, (doktorska disertacija), Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad.
- Niresh, J.A. and Velnamby, T. (2012). Firm size and profitability: A study of listed manufacturing firms in Sri Lanka, *International Journal of Business and Management*, Vol. 9, no. 4, pp. 57-64.
- Obradović, S. (2019). Problemi malih i srednjih preduzeća i mere podrške, *Ekonomski vidici*, br. 3-4, str. 209-222.
- Ožegović, L. & Pavlović, N. (2012). Menadžment malih i srednjih preduzeća nosilac razvoja privrede, *Škola biznisa* 1/2012, str. 74-84.

- Pallant, J. (2007). *SPSS priručnik za preživljavanje*, Mikro knjiga, Beograd.
- Pavlović, N. (2009). Uticaj malih preduzeća na privredni rast, *Razvoj i upravljanje*, br. 3, str. 40-43.
- Pervan, M. & Višić, J. (2012). Influence of firm size on it's business success, *Croatian Operational Research Review (CRORR)*, Vol. 3, no. 1, pp. 213-223.
- Piljić, J. & Kalić I. (2015). Raspodjela dobiti, pokriće gubitka i isplata udjela u dobiti i dividende - porezni i računovodstveni aspekt, *Poslovni konsultant*, Vol. 7, str. 11-22.
- Tomašević, S., Jović, Z. & Vlaović, S. (2019). Uticaj veličine preduzeća na profitabilnost poljoprivrednih preduzeća u Republici Srbiji, *Journal of Agricultural Sciences*, Vol. 64, str. 293-302.
- Tomašević, S. (2020). Determinante profitabilnosti poljoprivrednih preduzeća u Republici Srbiji, doktorska disertacija, Univerzitet Singidunum, Beograd.
- Velnampy, T. & Nimalathasan, B. (2010). Firm size on profitability: A comparative study of bank of ceylon and commercial bank of Ceylon Ltd in Sri Lanka, *Global Journal of Management and Business Research*, Vol. 10, no. 2, pp. 96- 100.
- Zaid, N.A.M. et al. (2014). The determinants of profitability: Evidence from Malaysian construction companies, *Proceedings of 5th AsiaPacific Business Research Conference*, 17-18 February 2014, Kuala Lumpur, Malaysia.
- Agencija za privredne registre Srbije (APR) (2020). Finansijski izveštaji. Posećeno:23.07.2020. <https://www.apr.gov.rs/registri/finansijski-izvestaji/publikacije/godisnji-bilten-finansijskih-izvestaja.2127.html>

THE COMPANY SIZE AS A DETERMINANT OF FINANCIAL RESULT

Ljubiša Ševkušić

Economic School, Zvornik

Corresponding: ljubisasevkusic@yahoo.com

Abstract: In different studies examined the determinants that significantly determine a company's financial performance. The size of the company is often mentioned as a determinant of the financial result. However, the results of researchs by authors around the world are not uniform, so we have claims that the size of the company positively affects the financial result, the size of the company negatively affects the financial result and researchs that emphasizes the lack of influence of company size on the financial result. In accordance with that, the main goal of the article is to use scientific methods to examine through empirical research whether the size of a company is a determinant of the financial result of a company in Serbia. The results of the research show that there is a statistically significant correlation between the size of the company and the financial result, ie that large companies in the real sector are more profitable compared to smaller companies.

Keywords: financial position, globalization, enterprise, analysis